

Magyar Helsinki Bizottság

JELENTÉS A MAGYAR HELSINKI BIZOTTSÁG 2016. ÁPRILIS 22-I LÁTOGATÁSÁRÓL A BEVÁNDORLÁSI ÉS ÁLLAMPOLGÁRSÁGI HIVATAL RÖSZKEI ÉS TOMPAI TRANZITZÓNÁJÁBAN

A Magyar Helsinki Bizottság emberi jogi megfigyelő látogatást tett 2016. április 22-én a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal röszkei és tompai tranzitzonejében. A látogatáson a Bizottság munkatársai, Alföldi András, Bakonyi Anikó, Matevžič Gruša és dr. Somogyvári Zoltán vettek részt.

A látogatás elsődleges célja annak vizsgálata volt, hogy a határzár és a tranzitzonek 2015. szeptember 15-i átadása óta hogyan férnek hozzá a menedékkérők Magyarország területéhez és a menedékjogi eljáráshoz. A Bizottság munkatársai emellett vizsgálták a tranzitzonekban fogva tartott menedékkérők őrizetének körülményeit.

A látogatás során a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal munkatársai készségesen együttműködtek a Bizottság munkatársaival, amit ezúton is köszönünk.

1. Általános megállapítások

A magyar-szerb határon található két tranzitzone (Röszke és Tompa) forgalma a 2015. szeptember 15-i nyitást követően egyre csökkenő számú érkező után 2016 áprilisától megélné. A Bizottság látogatásakor a tompai tranzitzone előtt a megfigyelők becslése szerint 120 ember várákozott a belépésre, míg a röszkei tranzitzone előtt körülbelül 40-50 fő tartózkodott. A várákozó menedékkérők legalább egyharmada kiskorú.

A látogatás napján a tranzitzone előtti területen a menedékkérők elmondásuk szerint már 3-20 napja tartózkodtak. A kérelmezők nagy része a szabad ég alatt alszik, miközben a látogatás megelőző időszakban az éjszakák igen hidegek és csapadékosak voltak. Tompán az UNHCR által osztott takarókból készített néhány család magának sátrat, míg Röszkén áll néhány vízhatlan sátor, melynek egy részét Belgrádból hozták magukkal a menedékkérők. Vécé és mosdási lehetőség egyik helyen sem áll rendelkezésre. A röszkei tranzitzone előtt egy kerti csap biztosítja az ivóvízhez való hozzáférést, Tompán még ez sem biztosított¹. Mind vizet, mind élelmet az UNHCR oszt az itt várákozóknak, valamint a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal is oszt élelmiszercsomagot naponta egyszer. Az Orvosok Határok Nélkül (MSF) orvosai mindkét tranzitzone előtt jelen vannak. A Bizottság látogatásakor számos kisgyermekes család, köztük néhány újszülött csecsemő is több napja várákozott ilyen körülmények között arra, hogy jogszerűen beléphessen Magyarországra, és ott menedéket kérhessen.

A Bizottság megfigyelői a tompai tranzitzone előtt három olyan szíriai családdal beszéltek, akik már 7-10 napja várákozott arra, hogy hozzáférhessenek a menedékjogi eljáráshoz, és akik a látogatás napján már az első sorban voltak. Damaszkuszából, Homszból és Aleppóból érkeztek. Elmondták, hogy akkor azért lehettek a 7-10 nap után a sor elején, mivel a megelőző 1-2 napban kisgyermekes családok nem érkeztek, akiket előre kellett volna engedniük. Mindhárom család tagjai a menedékjogról szóló 2007. évi LXXX. törvény 2. § k) pontja értelmében különleges bánásmódot igénylő személyeknek minősülnek, mivel (többségében kiskorú) gyermekeikkel egyedül érkező édesanyjairól van szó. A Bizottság megfigyelőinek elmondták, hogy mivel Tompánál nem engedélyezett a sátrak felállítása, az egyik éjjel, mikor nagy eső esett, kénytelenek voltak elfoglalni egy épületet, amely néhány méterre fekszik a tranzitzoneától, már szerb területen. A szerb rendőrök észrevették, hogy oda húzódtak be éjjel az eső elől, és csak reggel parancsolták meg a gyermekekkel várákozó szíriai családoknak, hogy hagyják el az épületet. A tompai tranzitzoneánál a sorban legelől várákozó 45 év körüli szíriai asszony elmondta, hogy naponta mindössze fél liter vizet iszik meg azért, hogy ne kelljen a sorból kiállnia és vécére mennie, nehogy elveszítse a helyét a sorban.

- ***A Helsinki Bizottság javasolja, hogy a Hivatal tegyen meg mindent azért, hogy egyrészt minél rövidebb ideig kelljen várákozniuk a menedékkérőknek a beléptetésre, másrészt, hogy a menedékkérők emberibb körülmények között várákozhasanak. Ez magában foglalja – minimum normaként – az ivóvízhez, alapvető élelemhez, tisztálkodási lehetőséghez, vécéhez való hozzáférést, és legalább egy ideiglenes szállás biztosítását (például vízhatlan sátrakban).***

¹ A BÁH tájékoztatása szerint Tompán is van vízcsap, ugyanakkor ez távolabb található, ezért sokan nem tudnak róla.

Az embertelen körülményeken túl a legnagyobb problémát a várakozás hosszúságának kiszámíthatatlansága és beláthatatlansága jelenti. A Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal munkatársainak tájékoztatása szerint mindkét tranzitória maximális kapacitása 50 fő, és elvi szinten nincsen maximálva a naponta beengedhető menedékkérők száma. Az elmúlt hetek tapasztalatai ugyanakkor azt mutatják, hogy a hatóság a gyakorlatban csupán napi 20-30 fő beléptetését teszi lehetővé tranzitóriánként, a rendelkezésre álló tolmácsok és ügyintézők számára való hivatkozással.

- ***A Hivatal segítse elő a várakozási idő lerövidítését és a menedékkérők minél gyorsabb hozzáférését a magyarországi menedékjogi eljáráshoz azzal, hogy még több ügyintézőt és tolmácsot alkalmaz a tranzitóriákban.***

A tompai tranzitórián belül egy fogvatartott menedékkérő elmondta a Bizottság megfigyelőinek, hogy őt a hatóságok mindössze néhány óra várakozás után beengedték, mivel a hatóságok angolul beszélő személyt kerestek, és ő azt mondta, hogy beszél angolul. A tompai tranzitória előtt 7-10 napja várakozó szíriai családok is elmondták a Bizottság megfigyelőinek, hogy többször tapasztalták azt, hogy a hatóságok képviselői megkérdezték a várakozókat, hogy ki beszél angolul, és azokat, akik beszéltek, az érkezésük idejére való tekintet nélkül beengedték. A Hivatal tájékoztatása szerint a beléptetési sorrendben szerepet játszik mind az érkezés időpontja, mind a sérülékenység, ugyanakkor nem készül lista a kint várakozó kérelmezőkről ezen szempontok alapján, így a rendszer teljesen átláthatatlan és önkényes.

- ***A Helsinki Bizottság javasolja, hogy a Hivatal alakítson ki egy a várakozó menedékkérők számára is átlátható és kiszámítható rendszert a beléptetésre, amely nem nyelvtudás, hanem rászorultság és érkezési sorrend alapján állapítja meg a sorrendet.***

A sérülékenység szűrésére nincs egységes, megfelelő szakmai protokoll alapján zajló eljárás. A sérülékeny menedékkérők beazonosítása kizárólag a látható jegyek (például várandós nő, kisgyermekes család), vagy – amennyiben a kérelmező beszél angolul – a kérelmező elmondása (például egészségügyi problémák) alapján történik. Ezáltal esetleges, hogy például egy angolul nem beszélő, egyedülálló, kínzástúlélő férfi hozzá tud-e férni Magyarország területéhez és a menedékjogi eljáráshoz.

- ***A Helsinki Bizottság javasolja, hogy az átdolgozott Befogadási Irányelv (2013/33/EU irányelv) 21. és 22. cikke szerint dolgozzon ki a Hivatal a jogalkotóval és szakértő civil szervezetekkel közösen a sérülékeny kérelmezők időben történő beazonosítására alkalmas eljárásokat és módszereket.***

A Hivatal tájékoztatása szerint az UNHCR munkatársai segítik a Hivatal munkáját azzal, hogy a zónán kívül várakozók között összeírják a családokat. Ennek ellenére a Bizottság munkatársai több szétszakított családdal találkoztak a látogatás során, ahol a nagykorú fiúnak a tranzitóriában kellett maradnia, míg édesanyja és testvérei befogadó állomásra kerültek. Az egyik szíriai családnál M. A. az a nagykorú gyermek, akit továbbra is fogvatartanak a tranzitóriában, és a Bicskei Befogadó Állomáson rá váró édesanyja neve: T. H. A másik szíriai szétszakított családnál a két nagykorú gyermek neve: H. A. és Y. A. A Bicskei Befogadó Állomáson tartózkodó édesanyjuk neve: O. S.

- ***A Helsinki Bizottság szorgalmazza, hogy a Hivatal hagyjon fel a családok szétszakításának jogellenes gyakorlatával és haladéktalanul szállítsa a tranzitóriában maradt nagykorú családtagokat oda, ahol a családjuk tartózkodik.***

Mindkét tranzitóriában napi 24 órában van szociális munkás. Orvosi ellátás Tompán délelőtt, míg Röszkén délután elérhető. A tranzitóriák őrzését a rendőrség és a honvédség közösen látja el.

2. A menekültügyi eljáráshoz való hozzáférés

A Hivatal munkatársai arról tájékoztatták a Bizottság megfigyelőit, hogy a Hivatal munkatársainak a tranzitóriák előtt lefolytatott előszűrése és instrukciói alapján a tranzitóriába való beengedést a rendőrség végzi. A menedékkérőkkel kapcsolatban először a rendőrség intézkedik (ami magában foglalja a biztonsági szűrést és egy rövid meghallgatást), ezt követően a Hivatal ujjlenyomatot vesz. A fiatal gyermekkel érkező családok menedékkérőket a Hivatal ügyintézői eleve különleges bánásmódot igénylő személyeknek tekintik, akiket a Met. 71/A. § (7) bekezdésének megfelelően nem tartanak fogva a tranzitóriában, ám őket is meghallgatják

Azokat a menedékkérőket, akik nem kiskorú gyermekkel érkeznek – így az egyedülálló menedékkérőket is – a rendőrségi regisztráció után a BÁH ügyintézői a tranzitóriában a menekültügyi eljárás során meghallgatják, és néhány órán belül döntést is hoznak az ügyükben. A döntés minden esetben ugyanaz: mivel a menedékkérők vitathatatlanul Szerbia felől léptek be Magyarország területére, a BÁH elfogadhatatlannak nyilvánítja a menedékkérelmet arra való hivatkozással, hogy Szerbia biztonságos harmadik ország a számukra, és kiutasítja őket az Európai Unió területéről. Amennyiben a menedékkérők nem fogadják el a Hivatal döntését, jogorvoslattal élhetnek, és bírósághoz fordulhatnak. A Szegedi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság az elmúlt hónapok tapasztalatai alapján a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal elfogadhatatlansági döntéseit hatályon kívül helyezi, és a Hivatal új eljárásra kötelezi. Amennyiben ezt az új eljárást már nem tudja a Hivatal lefolytatni a határon lefolytatott eljárás 28 napos határidején

belül, akkor a kérelmezőt szabadítani kell a tranzitónából. Innen vagy menekültügyi őrizetbe, vagy befogadó állomásra kerülhet.

3. Fogvatartási körülmények

3.1. Általános fogvatartási körülmények, mozgástér

A Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal helyszínen dolgozó ügyintézői szerint a tranzitónában tartózkodó menedékkérők nincsenek fogvatartva, hiszen Szerbia felé bármikor elhagyhatják a tranzitónát. A Helsinki Bizottság, az ENSZ Menekültügyi Főbiztosság² és az Európa Tanács égisze alatt működő Kínzást és az Embertelen vagy Megalázó Bánásmódot vagy Büntetést Megelőzni Hivatott Európai Bizottság (CPT)³ egybecsengő álláspontja szerint ugyanakkor ez ettől függetlenül fogvatartásnak minősül. A tranzitóna Magyarország területén van, és a Hivatal a joghatósága alá eső területen egy szűk helyre korlátozza a menedékkérők mozgásszabadságát, és „alternatívaként” pusztán egy másik ország határára való távozást teszi lehetővé úgy, hogy ez a szomszédos ország egyébként nem fogadja vissza a határon lefolytatott eljárás során elutasított menedékkérőket. Ezt a jogértelmezést támasztja alá a strasbourgi székhelyű Emberi Jogok Európai Bíróságának következetes döntési gyakorlata⁴ is, amely kimondta, hogy önmagában az a tény, hogy az illető személy önként elhagyhatná a menedékkérelmet elbíráló országban található tranzitóna területét, még nem zárja ki a fogvatartás tényét.

- ***A Helsinki Bizottság javasolja, hogy a Hivatal – szükség esetén jogszabály-módosítással – biztosítsa, hogy a határon lefolytatott eljárás során alkalmazott fogvatartást bíró vizsgálja felül, és biztosítsák a menedékkérők jogorvoslathoz való jogát.***

A látogatás napján Röszkén 34 főt, Tompán 31 főt tartottak fogva. A menedékkérők szekrény nélküli, 3-4 ágygal telezsúfolt körülbelül 15 négyzetméteres konténerekben tartózkodtak. Mivel az ágyak csökkentik a mozgástérrel, az egy főre jutó mozgástér körülbelül 1-2 négyzetméter volt a konténerekben. A magyar jog nem tartalmaz a tranzitónában végrehajtott fogvatartásra vonatkozó speciális szabályokat, arra tekintettel. Mindazonáltal, mivel menedékkérőkről van szó, álláspontunk szerint minimum normaként alkalmazandók a menekültügyi őrizet végrehajtására irányadó szabályok, valamint a CPT általános normái.⁵ A vonatkozó magyar szabályozás szerint „fejenként lehetőség szerint legalább 15 m³ légtér és 5 m² mozgástér” biztosítandó,⁶ ami jelenleg nem biztosított.

Tompán a látogatás idején az akkor leghosszabb ideje fogvatartott menedékkérő április 4. óta, míg Röszkén március 30. óta tartózkodott a tranzitónában. A zsúfolt konténerekben kívül a menedékkérők jó idő esetén egy keskeny földcsíkon sétálhatnak mindössze, semmilyen szervezett program vagy sportolási lehetőség nem áll rendelkezésükre. A fogvatartottak ilyen szűk helyen tartása bármilyen érdemi testmozgás vagy szabadidős tevékenység lehetősége nélkül, ilyen hosszú idő (18-22 nap) esetén jogsértő, és akár az embertelen bánásmód lehetőségét is felveti.⁷

- ***A Helsinki Bizottság javasolja, hogy a Hivatal gondoskodjon arról, hogy amennyiben nem tudja elszállíttatni a menedékkérőket az érkezésük napján egy nyílt befogadó állomásra, akkor – minimum normaként – a menedékkérelmet őrizetbe vonató szabályok tiszteletben tartásával biztosítson számukra elhelyezést a tranzitónában. Ez magában foglalja a testmozgás és a kényszerű szabadidő értelmes eltöltésének lehetőségét is.***
- ***A Helsinki Bizottság javasolja, hogy plusz ügyintézői és tolmácskapacitás bevonásával, valamint a menedékkérők minél gyorsabb továbbszállításával a Hivatal biztosítsa a túlszűfolttség elkerülését a tranzitónákban.***

3.2. Élelmezés, ellátás

A Hivatal jelen lévő munkatársai elmondták, hogy a tranzitónában napi háromszori étkezés biztosított. A reggeli és a vacsora hideg csomag, a meleg ebédet egy a közelben található büntetés-végrehajtási intézet szállítja.

A dohányzó őrizetese a cigaretta hiányáról panaszkodtak.

² UNHCR, *Hungary as a country of asylum. Observations on restrictive legal measures and subsequent practice implemented between July 2015 and March 2016*, 2016. május, 19. bekezdés, <http://www.refworld.org/docid/57319d514.html>

³ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT), *CPT standards – Substantive sections of the CPT's General Reports*, CPT/Inf/E (2002), 2015-ös átdolgozott kiadás, 25. bekezdés, <http://www.cpt.coe.int/en/documents/eng-standards.pdf>

⁴ *Amuur kontra Franciaország*, 19776/92. sz. kérelem, 1996. június 25., 48. bekezdés; *Riad és Idiab kontra Belgium*, 29787/03. és 29810/03. sz. kérelmek, 2008. január 24.; *Nolan és K. kontra Oroszország*, 2512/04. sz. kérelem, 2009. február 12., 93-96. bekezdés

⁵ Lásd 2-es lábjegyzet

⁶ 301/2007. (XI. 9.) Korm. rendelet a menedékkérelmekről szóló 2007. évi LXXX. törvény végrehajtásáról, 36/D. § (1) bekezdés a) pont

⁷ Lásd a 2-es lábjegyzetben hivatkozott CPT normagyűjteményt, 29., 47. és 79. bekezdés; Vö. továbbá a menekültügyi őrizetbe vonatkozó szabályokkal, 301/2007. (XI. 9.) Korm. rendelet a menedékkérelmekről szóló 2007. évi LXXX. törvény végrehajtásáról, 36/D. § (1) bekezdés és 36/F. § (2) bekezdés.

- ***A Helsinki Bizottság javasolja, hogy a Hivatal legalább a menekültügyi őrzött befogadó központokhoz hasonló körülményeket biztosítson a kérelmezőknek és tegye lehetővé, hogy az őrizetesek cigarettát vásárolhassanak.***

3.3. Orvosi ellátás

A tranzitciónában az orvosi ellátást a honvédség állományába tartozó orvosok biztosítják. A helyszínen a Bizottság munkatársai meggyőződtek arról, hogy felkészült szakemberek és elegendő gyógyszer várja a betegen érkező menedékkérőket. Az orvosi ellátásra az igényeket a Hivatal munkatársai gyűjtik össze, és ez alapján kísérik a kérelmezőket az orvoshoz.

A látogatás napján a tompai tranzitciónában két kérelmező annak ellenére nem jutott el az orvoshoz, hogy ezt a jogi képviselőjük előző nap írásban kérelmezte, ugyanis a Hivatal munkatársai ezt nem közvetítették az orvos felé. A félreértést sikerült tisztázni és a szolgálatot teljesítő doktornő megnézte a nagyothalló kérelmezőt, valamint életkor-meghatározási vizsgálatra küldték a magát kísérő nélküli kiskorúnak valló kérelmezőt.

- ***A Helsinki Bizottság javasolja, hogy a Hivatal tegye lehetővé, hogy a helyszínen szolgálatot teljesítő honvédségi orvos bemenjen a fogvatartott menedékkérők konténeireihez, hogy ott a kérelmezők közvetítés nélkül jelezhessék, ha ellátást igényelnek.***

3.4. Pszichoszociális segítségnyújtás

A Bizottság októberi látogatásakor a Magyar Vöröskereszt munkatársa biztosított pszichoszociális segítséget a tranzitciónába érkezők számára. A látogatás idején pszichoszociális segítségnyújtás nem állt a menedékkérők rendelkezésére a tranzitciónában.

- ***A Helsinki Bizottság javasolja, hogy a Hivatal biztosítsa – akár külső együttműködő partner bevonásával –, hogy a gyakran rossz pszichés állapotban, kimerülten érkező menedékkérők szakszerű pszichoszociális segítségnyújtásban részesüljenek a tranzitciónában való teljes tartózkodásuk időtartama alatt.***

3.5. Tájékoztatás, jogi segítségnyújtás

A tranzitcióna területén a tolmácsolást a Hivatal munkatársainak elmondása szerint főleg távtolmácsolással oldják meg, amennyiben a kérelmező nem beszél angolul. Amennyiben erre szükség van, a Hivatal hív a tranzitciónába tolmácsot. A látogatás napján a röszkei tranzitciónában a Bizottság munkatársai egy arab tolmáccsal találkoztak.

A helyszínen lévő menedékkérők az ügyükről szóló tájékoztatást a Hivatal munkatársaitól, illetve a bíróságtól megkapták. Ennek ellenére többen információhiányra panaszkodtak, és nem értették, miért tartják őket fogva.

A hivatal munkatársainak tájékoztatása szerint tranzitciónában tartózkodó menedékkérőknek rendelkezésére áll a Közigazgatási és Igazságügyi Hivatal által biztosított ingyenes jogi tanácsadás, illetve képviselő munkanapokon 8-tól 4-ig, ami változás a Bizottság 2015. október 2-i látogatásához képest. E jogi segítség gyakorlati működésével kapcsolatos információ nem állnak a Bizottság rendelkezésére.

3.6. Kapcsolattartás a külvilággal

A tranzitciónákban fogvatartott menedékkérők nem tudnak kapcsolatot tartani sem családtagjaikkal, sem a külvilággal. Nem áll rendelkezésre internetkapcsolat sem kihelyezett számítógépen, sem drótnélküli kapcsolaton (wifi) keresztül. A tranzitciónában nyilvános telefon sem található. Így vannak olyan kérelmezők, akik hetek óta nem tudtak magukról hírt adni, ami a Bizottság tapasztalatai szerint rendkívül rossz hatással van a fogvatartottak pszichés állapotára, valamint a bezártságból fakadó feszültségre.

- ***A Helsinki Bizottság javasolja, hogy a Hivatal legalább a menekültügyi őrzött befogadó központokhoz hasonló körülményeket biztosítson a kérelmezőknek és biztosítsa számukra a kapcsolattartást a külvilággal.***

Budapest, 2016. május 20.